

Briuselis, 2015 05 05
COM(2015) 190 final

**KOMISIJOS ATASKAITA EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI IR EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI**

**Ataskaita dėl Tarybos direktyvos 2004/113/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio į vyrus
ir moteris principą dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo
bei paslaugų teikimo**

Ataskaita dėl Tarybos direktyvos 2004/113/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principą dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo

1. ĮVADAS

Vyrų ir moterų lygybė yra vienas iš Europos Sąjungos pagrindinių principų. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 21 ir 23 straipsniai draudžia bet kokią diskriminaciją dėl lyties ir nustato reikalavimą užtikrinti vyrų ir moterų lygybę visose srityse.

Direktyvoje 2004/113/EB¹ (toliau – Direktyva) apsauga nuo diskriminacijos dėl lyties išplečiama – ji taikoma ne tik tradicinėje darbo rinkoje, bet ir galimybių naudotis prekėmis bei paslaugomis ir tiekti prekes ar teikti paslaugas srityse. Taip įgyvendinama prievolė taikyti vienodą požiūrį daugelyje kasdienių ekonominių sandorių, turinčių įtakos ES piliečių gyvenimui.

Pirmojoje Direktyvos taikymo ataskaitoje Komisija siekia apibūdinti dabartinę Direktyvos įgyvendinimo vietiniu lygiu padėtį.

2011 m. *Test-Achats* sprendime² Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ETT) panaikino Direktyvos 5 straipsnio 2 dalį. Pagal šią nuostatą draudimo sutartyse buvo leidžiama naudoti aktuarinius veiksnius pagal lytį. Sprendimas įpareigojo valstybes nares nuo 2012 m. gruodžio 21 d. įvesti privalomas vienodas įmokas ir išmokas abiejų lyčių asmenims. 2011 m. Komisija priėmė gaires, kuriose atsižvelgiama į ETT sprendimo pasekmes³. Šioje ataskaitoje atsižvelgiantį gaires aptariamas sprendimo įgyvendinimas valstybėse narėse. Vis dėlto ataskaitoje aptariama ne tik finansinių paslaugų sritis, bet ir visapusiškai apžvelgiamas visos Direktyvos įgyvendinimas.

Visos valstybės narės pateikė Komisijai informaciją, kuria remiantis parengta ši ataskaita. Be to, Komisija konsultavosi su nacionalinėmis lygybės įstaigomis ir Europos tinklu „Equinet“, socialiniais partneriais, pilietinės visuomenės organizacijomis ir Europos lyčių lygybės teisės ekspertų tinklu.

2. PERKĖLIMO Į NACIONALINĘ TEISĘ PADĖTIS IR PAŽEIDIMO NAGRINĖJIMO PROCEDŪROS

Direktyva 2004/113/EB perkelta į nacionalinius teisės aktus visose 28 valstybėse narėse.

Komisija patikrino nacionalinių teisės aktų atitiktį Direktyvai. Peržiūrėjus nacionalinius teisės aktus ir jų taikymo vietiniu lygiu praktiką matyti, kad vis dar kyla Direktyvos įgyvendinimo problemų, visų pirma dėl 4 straipsnio 5 dalyje nustatytos leidžiančios nukrypti nuostatos, pagal kurią tam tikromis sąlygomis prekės gali būti tiekiamos ar paslaugos teikiamos vien tik ar visų pirma vienos lyties asmenims.

¹ 2004 m. gruodžio 13 d. Tarybos direktyva 2004/113/EC, įgyvendinanti vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principą dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo, OL L 373, 2004 12 21, p. 37.

² 2011 m. kovo 1 d. Sprendimas byloje C-236/09, OL C 130, 2011 4 30, p. 4.

³ Komisijos komunikatas – Tarybos direktyvos 2004/113/EB taikymo draudimui gairės pagal 2011 m. gruodžio 22 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimą *Test-Achats*, C-236/09, C(2011) 9497 galutinis, OL C 11, 2012 1 13.

Dėl šio vertinimo klausimų pateikė 17 valstybių narių. Iš pateiktos informacijos matyti, kad direktyva į nacionalinę teisę buvo perkelta pakankamai aiškiai ir laikantis reikalavimų, o 11 iš šių valstybių narių buvo padaryti pakeitimai Direktyvos pagrindu. Su šešiomis valstybėmis narėmis dėl Direktyvos įgyvendinimo vis dar vyksta intensyvus dialogas⁴. Daugiausia nerimo kelia siaura nacionalinių teisės aktų taikymo sritis, pavyzdžiui, pernelyg siaurai aiškinama prekių ir paslaugų, prieinamų visuomenei ir siūlomų kitose nei privataus bei šeimos gyvenimo srityse, sąvoka, ar tai, kad apsauga taikoma tik vartotojams kaip paslaugų gavėjams. Kita dažna problema yra pernelyg plačiai traktuojama Direktyvos 4 straipsnio 5 dalyje numatyta galimybė pateisinti nevienodą požiūrį. Dėl to gali būti nepagrįstai taikomos nevienodos sąlygos nustatant tos pačios paslaugos kainą (pavyzdžiui, įėjimo mokesčius diskotekose ar sporto renginiuose ar automobilių nuomos mokesčius). Kai kurie klausimai susiję su nepakankama apsauga ar nuo diskriminacijos dėl motinystės ir nėštumo paslaugų teikimo srityje ar nepakankama teisės į žalos atlyginimą apimtimi, pavyzdžiui, dėl nesuteikiamos teisės reikalauti atlyginti neturtinę žalą.

Komisija sulaukė piliečių skundų, dauguma jų konkrečiai susiję su įtariama diskriminacija sudarant sandorius tarp privačių šalių nedalyvaujant valstybėms narėms. Šie atvejai nėra susiję su netinkamu Direktyvos perkėlimu į nacionalinę teisę. Tokiose situacijose galimos tik nacionalinėje teisėje numatytos teisių gynimo nacionaliniuose teismuose priemonės. Šiuo metu nėra pradėta pažeidimo nagrinėjimo procedūrų pagal skundus dėl neteisingo Direktyvos įgyvendinimo ar perkėlimo į nacionalinę teisę valstybėse narėse.

3. DIREKTYVOS TAIKymo SRITIS

Kaip nustatyta Direktyvos 3 straipsnyje, ši Direktyva taikoma visiems asmenims, tiekiantiems prekes ir teikiantiems paslaugas, kurios yra prieinamos visuomenei ir kurios yra tiekiamos arba teikiamos kitoje nei privataus ir šeimos gyvenimo srityje. Ji apima valstybinį ir privatų sektorius, įskaitant valstybės institucijas.

3.1. Paslaugų sąvoka

Kaip pažymima Direktyvos 11 konstatuojamojoje dalyje, paslaugomis laikomos paslaugos, nurodytos Europos bendrijos steigimo sutarties 57 straipsnyje. Vadovaujantis šia nuostata ir atitinkama ESTT praktika, paslauga turi būti laikoma ekonomine veikla, t. y. paprastai turi būti atlyginama.

Ekonominis paslaugos pobūdis nepriklauso nuo paslaugos teikėjo ar atitinkamos paslaugos nacionalinio teisinio statuso. Pavyzdžiui, Teismas yra nurodęs, kad religinių ar filosofinių bendruomenių narių⁵, taip pat mėgėjų sporto asociacijų⁶ vykdoma veikla gali būti ekonominė veikla.

Pagal nusistovėjusią Teismo praktiką už paslaugą nebūtinai turi mokėti tie, kuriems ta paslauga teikiama, ypač sveikatos priežiūros paslaugų srityje⁷.

⁴ BE, DE, DK, LT, LV, PL.

⁵ 1988 m. spalio 5 d. Sprendimas *Steymann* (C-196/87, 9 ir 12 punktai).

⁶ Žr., pavyzdžiui, 2000 m. balandžio 11 d. Sprendimus *Deliège* (C-51/96) ir *Pacqué* (C-191/97, 46 punktas).

⁷ Žr., pavyzdžiui, 2001 m. liepos 12 d. Sprendimą *Smits and Peerbooms* (C-157/99, 57 punktas).

Todėl Direktyva taikoma visoms už atlygį tiekiamoms prekėms ir teikiamoms paslaugoms (visų pirma sveikatos priežiūros paslaugoms⁸), išskyrus į Direktyvos taikymo sritį nepatenkančias paslaugas, t. y. švietimo paslaugas ir žiniasklaidos bei reklamos turinį. Be to, į Direktyvos taikymo sritį nepatenka viešojo sektoriaus veiksmas, susijęs su viešosios valdžios (pavyzdžiui, policijos) funkcijų vykdymu, nesant jokių paslaugos teikimo elementų.

3.2. Visuomenei prieinamų ir kitoje nei privataus ir šeimos gyvenimo srityje tiekiamų prekių ir teikiamų paslaugų sąvoka

Direktyvoje numatytas vienodas požiūris į moteris ir vyrus dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis nurodant, kad ji taikoma prekėms ir paslaugoms, kurios yra „prieinamos visuomenei“ ir „teikiamos arba teikiamos kitoje nei privataus ir šeimos gyvenimo srityje“ (3 straipsnio 1 dalis). Klausimai dėl tikslios Direktyvos taikymo srities galimi, ir į juos būtų atsižvelgiama Teismo sprendimus.

Tačiau „prieinamų visuomenei“ ir „teikiamų kitoje nei privataus ir šeimos gyvenimo srityje“ paslaugų sąvoka nepatenka į Direktyvos taikymo sritį, kai veikla vykdoma tik šeimos ir privataus gyvenimo sferoje ir nėra prieinama visuomenei. Taip yra tokiu atveju, kai pasiūlymas tiekti tam tikrą prekę ar teikti paslaugą nepateikiamas viešojoje erdvėje (pavyzdžiui, laikraščio skelbime ar viešai prieinamoje interneto svetainėje), bet yra teikiamas tik nedideliame žmonių ratui (šeimos nariams, draugams, kolegoms ar kitiems pažįstamiems). Be to, ši išimtis apima situacijas, kai artimumas prekes tiekiančiam ar paslaugas teikiančiam asmeniui labiau nei įprasti ekonominiai sumetimai⁹ lemia partnerio, su kuriuo sudaroma sutartis, pasirinkimą.

3.3. Diskriminacijos dėl lyties sąvoka. Lyties keitimas

Remiantis ESTT praktika, vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo sritis ir diskriminacijos dėl lyties draudimas taip pat apima diskriminaciją dėl asmens lyties pakeitimo¹⁰.

Tik penkios valstybės narės¹¹ savo teisės aktuose aiškiai mini lyties keitimą kaip konkretų diskriminacijos pagrindą. Kitų valstybių narių teisėje lyties keitimas aiškiai nenurodomas, tačiau jos teigia, kad apsauga nuo tokios diskriminacijos užtikrinama diskriminacijos dėl lyties draudimu pagal ESTT praktiką. Pavyzdžiui, Kipro teismai jau išaiškino, kad diskriminacija dėl lyties keitimo patenka į diskriminacijos dėl lyties sąvoką. Airijoje ši diskriminacijos rūšis buvo išaiškinta kaip diskriminacija darbo srityje.

⁸ Tačiau diskriminacija dėl lyties įstatymais nustatytoje socialinės apsaugos sistemoje nepatenka į Direktyvos 79/7/EEB taikymo sritį.

⁹ Pavyzdžiui, kai asmuo išnuomoja kambarį nuosavame bute. Tokiais atvejais išimtis turėtų būti taikoma net jeigu kambarys siūlomas viešai laikraštyje ar internete.

¹⁰ Žr. 1996 m. balandžio 30 d. Sprendimą *P v S and Cornwall County Council* (C-13/94) ir bylą C-423/04. 2006 m. balandžio 27 d. Sprendimas *Sarah Margaret Richards prieš Secretary for Work and Pensions*.

¹¹ BE, CZ, SE, SK, UK.

Kol kas ESTT priėmė sprendimą tik dėl lyties keitimo. Apskritai su lytine tapatybe¹², kuriai taikoma apsauga nuo diskriminacijos dėl lyties, susijusios teismų praktikos nėra, tačiau Komisija mano, kad metodas turėtų būti iš esmės panašus.

3.4. Priekabiavimo apibrėžtis

Direktyvos 4 straipsnio 3 dalyje išaiškinta, kad priekabiavimas ir seksualinis priekabiavimas, kaip apibrėžta 2 straipsnio c ir d dalyse, yra draudžiama diskriminacija.

Lygių galimybių naudotis prekėmis ir paslaugomis srityje įgyvendinant draudimą priekabiauti dėl lyties konkrečių sunkumų nepaminėta. Vis dėlto kai kuriose valstybėse narėse¹³ kilo klausimų dėl draudimo įgyvendinimo vietos lygiu tais atvejais, kai trečiosios šalies priekabiuotojas nėra prekes tiekiantis ar paslaugas teikiantis asmuo, ir dėl atsakomybės tokioje situacijoje. Trečiosios šalies priekabiavimo atveju galėtų būti aktualus paslaugos teikėjo atsakomybės klausimas, ypač tuomet, kai pagrindinė paslauga yra suteikti platformą klientų tarpusavio ryšiams palaikyti, kurioje buvo priekabiuojama, pavyzdžiui, internete..

Lygių galimybių naudotis prekėmis ir paslaugomis srityje gauti keli skundai¹⁴ dėl priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo. Informacijos apie tai labai nedaug, nes kai kuriose valstybėse narėse šiuo klausimu nėra surinkta duomenų¹⁵, o kitose jie nėra diferencijuojami pagal diskriminavimo pagrindą¹⁶.

3.5. Nėščių moterų ir motinų apsauga

4 straipsnio 1 dalies a punkte aiškiai nurodyta, kad mažiau palankus požiūris į moteris dėl nėštumo ir motinystės yra draudžiamas kaip diskriminacija dėl lyties. Užtikrinant nėščių ir krūtimi maitinančių moterų apsaugą nepranešta apie jokių sunkumų. Tačiau dėl teisingo šios nuostatos perkėlimo į nacionalinę teisę vyksta intensyvus dialogas su atitinkamomis valstybėmis narėmis¹⁷, kurios numatė aiškią apsaugą įstatymuose arba netiesiogiai šią apsaugą išvedė iš bendrojo diskriminacijos dėl lyties draudimo.

Atrodo, kad yra plačiai paplitusių praktinių problemų, susijusių su paslaugų teikėjų taikomais maitinimo krūtimi jų patalpose apribojimais. Kai kuriose valstybėse narėse restoranų patalpose draudžiama maitinti krūtimi¹⁸. Kitose valstybėse narėse kyla problemų dėl galimybės naudotis paslaugomis turint vaikišką vežimėlį¹⁹. Viena valstybė

¹² Daugiau informacijos apie lytinę tapatybę galima rasti 2011 m. Europos nediskriminavimo srities teisės ekspertų tinklo ataskaitoje „Diskriminacija dėl lyties lytinė tapatybė ir lytinė raiška“. Šią ataskaitą galima rasti adresu <http://bookshop.europa.eu/en/trans-and-intersex-people-pbDS3212033/>.

¹³ Visų pirma Austrijoje.

¹⁴ 2012 m. Austrijoje gauta apie 50 skundų, Belgijoje – vienas ar du skundai kasmet (kai kurie – iš transseksualių asmenų), Danijoje – nuo 15 iki 20, Švedijoje – 5 per 2009–2013 m. Prancūzija pranešė neturinti aiškių ir konkrečių duomenų apie priekabiavimą naudojantis prekėmis ir paslaugomis.

¹⁵ CZ.

¹⁶ BG.

¹⁷ LT ir LV.

¹⁸ Pavyzdžiui, Danijoje. Apie panašius atvejus pranešta Estijoje ir Vengrijoje (restoranuose) bei Airijoje (kino teatruose ir teatruose).

¹⁹ HU, LV.

narė²⁰ išleido specialias rekomendacijas dėl maitinimo krūtimi teikiant paslaugas ar jomis naudojantis.

Apie finansų srityje ar būstų sektoriuje nėščiąjų patiriamus sunkumus pranešta mažesniu mastu. Lietuva pateikė duomenų apie atsisakymą teikti kredito paslaugas dėl nėštumo ir su tuo susijusį pajamų sumažėjimą. Austrija pranešė apie nėščios studentės skundą, kurios nuomos sutartis su Bažnyčios vadovaujama studentų bendrabučiu jai pastojus buvo nutraukta.

4. GALIMYBĖ NAUDOTIS PREKĖMIS BEI PASLAUGOMIS TIK VIENOS LYTIES ASMENIMS AR SKIRTINGOMIS SĄLYGOMIS VYRAMS IR MOTERIMS

4.1. 4 straipsnio 5 dalis ir jos įgyvendinimas

Direktyvos 4 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad pagal šią Direktyvą skirtingas požiūris gali būti priimtinas, jei prekių tiekimą ir paslaugų teikimą vien tik ar visų pirma vienos lyties asmenims pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis. Direktyvos 16 konstatuojamoje dalyje išaiškinama teisėto tikslo sąvoka teigiant, kad toks tikslas gali būti asmenų, nukentėjusių nuo susijusio su lytimi smurto, apsauga (tokiais atvejais, kaip vienos lyties asmenims skirtų prieglaudų steigimas), privatumo ir padarumo sumetimais, lyčių lygybės arba vyrų ar moterų interesų skatinimas (pavyzdžiui, vienos lyties asmenų savanoriškos institucijos), laisvė jungtis į asociacijas (vienos lyties asmenų privačių klubų atveju) ir sportinės veiklos organizavimas (pavyzdžiui, sporto renginiai, kuriuose dalyvauja vienos lyties asmenys).

Atrodo, kad tinkamas šios nukrypti leidžiančios nuostatos įgyvendinimas yra viena pagrindinių Direktyvos įgyvendinimo problemų, susijusi su Direktyvos perkėlimu į nacionalinę teisę ir jos išaiškinimu atskirais atvejais. Iš kelių valstybių narių ir suinteresuotųjų subjektų²¹ pateiktos informacijos matyti, kad 4 straipsnio 5 dalies išaiškinimas ir įgyvendinimas kelia sunkumų, kurie lemia teisinį neapibrėžtumą, nes išaiškinant minėtąją nuostatą laikomasi skirtingų požiūrių²².

Kaip vienodo požiūrio principo išimtis, nukrypti leidžianti nuostata turi būti aiškinama siaurai²³. Ji turėtų būti taikoma tik tais atvejais, kai galimybė naudotis prekėmis ir paslaugomis suteikiama vien tik ar visų pirma vienos lyties asmenims, nesudarant galimybės siūlyti prekes ir paslaugas plačiajai visuomenei. Tuo atveju, kai galimybę naudotis paslaugomis ar prekėmis turi abiejų lyčių asmenys, vyrams ir moterims taikomos skirtingos sąlygos.

Atskirais atvejais vertinant leidžiančios nukrypti nuostatos, pagrįstos 4 straipsnio 5 dalimi, pagrįstumą ir proporcingumą, kaip didžiausias sunkumas nurodomas santykinis teismų praktikos trūkumas dėl šios nuostatos²⁴.

Atrodo, kad pakartotinai kyla problemų, susijusių su tuo, ar remiantis šia nuostata įvykdytas teisėto tikslo reikalavimas.²⁵ Todėl, pavyzdžiui, atsižvelgiant į tik moterims

²⁰ UK.

²¹ AT, BE, DK, „Equinet“.

²² Žr. „Equinet“ ataskaitą dėl lygybės užtikrinimo įstaigų skirtingose valstybėse narėse.

²³ Visų pirma žr. 2006 m. kovo 30 d. Sprendimą *Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti Srl* (C-451/03, 45 punktas).

²⁴ BE, HU.

skirtas sporto sales, kūno rengybos centrus ar grožio salonus, lygybės centrai priėjo prie skirtingų išvadų dėl to, ar galimybės jais naudotis tik vienos lyties asmenims apribojimas yra leidžiamas ar ne²⁶.

Be to, skirtingu požiūriu į vyrus ir moteris dėl lyties (paprastai taikant skirtingas kainas) kaltinami paslaugų teikėjai dažnai bando savo elgesį pagrįsti 4 straipsnio 5 dalies nuostata, nors paslauga nėra siūloma tik vienos lyties asmenims. Tai gali būti, pavyzdžiui, siekiamas vienodas abiejų lyčių asmenų skaičius. Panašu, kad tokios praktikos leistinumą aiškinamas skirtingai.

4.1.1. Tik vienos lyties asmenims teikiamos paslaugos.

Kai kuriais atvejais, kai paslaugos buvo siūlomos tik vienos lyties asmenims, buvo pateikti ieškiniai nacionaliniams teismams²⁷. Pavyzdžiui, tik Belgijoje pripažinta nepagrįsta, kad viename kūno rengybos centre leista lankytis tik moterims. Panašiai Danijoje teismas nusprendė, kad viešbutyje vieno viešbučio kambarių aukšto rezervavimas tik moterims laikytinas diskriminacija.

Net jei paslauga iš esmės teikiama abiejų lyčių asmenims, kai kuriuose sektoriuose paslaugų teikėjai kartais yra linkę laikinai suteikti teisę naudotis paslauga tik vienos lyties asmenims tam, kad pasiektų lygų kiekvienos lyties asmenų skaičių. Būtent taip yra diskotekose, klubuose, kūno rengybos centruose ar SPA centruose. Dėl kai kurių iš šių atvejų buvo priimti teismo sprendimai. Pavyzdžiui, Vokietijoje keli teismai konstatavo, kad buvo nepagrįstai laikinai leista tik moterims lankytis klube ar naudotis naryste kūno rengybos centre remiantis tuo, kad dar nepasiektas pageidaujamas moterų narių skaičius. Tačiau Čekijos lygybės įstaiga mano, kad skirtingos kainos siekiant subalansuoti naudotojų skaičių gali būti pateisinamas.

4.1.2. Tos pačios paslaugos kainų skirtumas

Vienas dažniausiai minimų nevienodo požiūrio pavyzdžių yra tų pačių paslaugų kainų skirtumas. Tokia praktika ypač pastebima laisvalaikio sektoriuje vyrams ir moterims taikant skirtingus įėjimo mokesčius diskotekose (arba nemokamas įėjimas moterims), klubuose ir baruose²⁸, pažinčių svetainėse internete²⁹, sporto renginiuose ir SPA centruose bei saunoje³⁰. Taip pat dažnai diferencijuojama dėl lyties nustatant kirpėjo paslaugų kainą³¹.

Kai kurie iš šių kainų skirtumų atvejų buvo svarstomi teisme siekiant įvertinti jų reikalingumą ir proporcingumą atskirais atvejais. Pavyzdžiui, Austrijoje teismas nutarė, kad tikslas padidinti futbolo sirgalių gretas ir moterų futbolo skatinimas parduodant moterims pigesnius įėjimo bilietus yra pateisinamas. Vokietijoje teismas nutarė, kad moterims nemokama prieiga prie pažinčių svetainės buvo pateisinama dėl būtinybės

²⁵ Įdomu tai, kad kai kurios valstybės narės, pavyzdžiui, Belgija ir Nyderlandai, nusprendė savo teisės aktuose išsamiai išvardyti veiklos sritis, kuriose būtų galima pritaikyti šią nukrypti leidžiančią nuostatą, arba numatė tokią galimybę.

²⁶ Žr. „Equinet“ ataskaitą.

²⁷ Moterims rezervuota viena traukinio kupė (Čekijos Respublika) ar vienas viešbučio aukštas (Danija).

²⁸ Pranešė Austrija, Belgija, Danija, Latvija, Lenkija, Slovėnija.

²⁹ Pranešė Belgija, Vokietija, Danija.

³⁰ Pranešė Malta, Lenkija, Slovėnija.

³¹ Pranešė Slovėnija, Danija.

paskatinti moteris registruotis, nes tai teikia naudos svetainėje partnerės ieškantiems vyrams.

Austrijos Konstitucinis Teismas nutarė, kad skirtingos vyrų ir moterų amžiaus ribos, susijusios su skirtinga vyrų ir moterų pensinio amžiaus pradžia Austrijoje, kai pagyvenusiems asmenims teikiama galimybė įsigyti viešojo transporto bilietus su nuolaida, yra diskriminacija ir kad su 4 straipsnio 5 dalimi siejamos lengvatos netaikomos abiejų lyčių asmenims teikiamoms paslaugoms.

Kitas pasikartojantis ir nusiskundimų keliantis klausimas – trumpalaikių specialių pasiūlymų vienos lyties asmenims komercinė praktika (pavyzdžiui, „Damų dienos“), dažnai tokiomis progomis kaip Tarptautinė moters diena. Kai kuriose valstybėse narėse vyksta tikslinės diskusijos dėl tokio pobūdžio akcijų pagrįstumo. Pavyzdžiui, Suomijos Parlamento Užimtumo ir lyčių lygybės komitetas siūlo leisti tik tokias akcijas, kurios skirtos vienos lyties asmenims tik retomis ir ypatingomis progomis, tokiomis kaip Motinos diena ar Tėvo diena, ir tik jei piniginė akcijos vertė yra palyginti maža.

4.2. 6 straipsnis. Pozityvūs veiksmai

Remiantis Direktyvos 6 straipsniu, siekiant praktiškai užtikrinti visapusišką moterų ir vyrų lygybę, vienodo požiūrio principas nėra vienai valstybei narei nedraudžia toliau taikyti arba patvirtinti konkrečias priemones, skirtas užkirsti kelią su lytimi susijusiems nuostoliams arba juos kompensuoti.

Tik kelios valstybės narės pranešė apie konkrečias nuostatas dėl pozityvių veiksmų, leidžiančių paslaugų teikėjams taikyti skirtingas sąlygas vyrams ir moterims tam, kad būtų pasiekta pusiausvyra tarp lyčių naudojantis prekėmis ir paslaugomis. Pavyzdžiui, Slovakijoje valdžios institucijos ar juridiniai subjektai gali imtis pozityvių veiksmų siekiant pašalinti trūkumus, susijusius su lyčių pagrindais, ypač siekiant praktiškai užtikrinti lygias galimybes³². Jungtinėje Karalystėje bendra pozityvių veiksmų nuostata paslaugų teikėjams leidžia prekių tiekimą ir paslaugų teikimą nukreipti ar pritaikyti konkrečios lyties asmenims, jei pastebima neproporcingai pasyvaus naudojimo ar dalyvavimo požymių.³³

Reikia atkreipti dėmesį, kad nepaisant 4 straipsnio 5 dalyje nurodytos nukrypti leidžiančios nuostatos, Direktyvos 6 straipsnis paslaugos teikėjų taip pat yra kartais naudojamas siekiant pateisinti skirtingą požiūrį į vyrus ir moteris tiekiant prekes bei teikiant paslaugas. Tuo atveju, kai 4 straipsnio 5 dalis išaiškinama pernelyg siaurai, pozityvūs veiksmai galėtų būti vienintelė galimybė pateisinti skirtingas sąlygas abiejų lyčių asmenims naudojantis prekėmis bei paslaugomis. Vis dėlto šis pasirinkimas visada priklauso nuo atskirais atvejais vertinamo priemonių reikalingumo ir proporcingumo.

Kai kurie nacionaliniai teismai jau priėmė sprendimą dėl 6 straipsnio taikymo esant tokiam nevienodam požiūriui. Pavyzdžiui, Austrijoje Žemesnės instancijos teismas priėmė sprendimą, kad pigesni futbolo varžybų bilietai moterims – pozityvus veiksmas pagal Lygių galimybių įstatymą siekiant pašalinti arba kompensuoti moterų patiriamus nepatogumus³⁴. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas dar nepriėmė sprendimo dėl pozityvių veiksmų sąvokos už konkrečios galimybių įsidarbinti srities ribų. Tačiau

³² Slovakija, Kovos su diskriminacija akto /įstatymo 8 straipsnio a dalis.

³³ 2010 m. įstatymo 158 straipsnis.

³⁴ Leopoldstadt District Court (31 C 649/09z-9). Taip pat žr. 4.1 skyrių apie Vokietijos teismus, kurie panašioje situacijoje remiasi 4 straipsnio 5 dalimi.

Griesmar sprendime³⁵ Teismas nutarė, kad lankstesnės taisyklės skaičiuojant moterų profesines pensijas negali būti laikomos pozityviais veiksmais, susijusiais su moterų patiriamais nepatogumais dėl karjeros pertrūkių, nes jos nepatogumų nepašalina ir kelio jiems neužkerta. Atsižvelgiant į tokį išaiškinimą, gali būti nelengva pozityvius veiksmus pritaikyti situacijose, kai nėra aiškaus ir tiesioginio ryšio tarp privilegijų ir nepatogumų, kurie turėtų būti pašalinti arba kuriems turėtų būti užkirstas kelias.

5. *TEST-ACHATS* SPRENDIMO ĮGYVENDINIMAS

5.1. Sprendimas

Test-Achats sprendime Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pripažino negaliojančia 5 straipsnio 2 dalį, pagal kurią teikiant draudimo paslaugas leisti skirtumai dėl lyties, jei jie pagrįsti svarbiais ir tiksliais aktuariniais bei statistiniais duomenimis. Teismas laikėsi nuomonės, kad suteikus valstybėms narėms galimybę neapibrėžiant laikotarpio taikyti išimtį, leidžiančią nesilaikyti 5 straipsnio 1 dalyje nustatytos abiejų lyčių asmenims taikomos taisyklės, 5 straipsnio 2 dalies nuostatos trukdo siekti vienodo požiūrio į vyrus ir moteris, atsižvelgiant į individualių draudimo įmokų ir išmokų skaičiavimą, o tai yra Direktyvos tikslas draudimo srityje. Todėl 5 straipsnio 2 dalis nesuderinama su ES pagrindinių teisių chartijos 21 ir 23 straipsniais. Teismas padarė išvadą, kad nuo 2012 m. gruodžio 21 d. vienodų sąlygų abiejų lyčių asmenims taisyklė turi būti taikoma be išimčių skaičiuojant individualias įmokas ir išmokas pasirašant naujas sutartis.

5.2. Sprendimo įgyvendinimas

27 valstybės narės perkėlė sprendimą į nacionalinius teisės aktus³⁶. Visais atvejais nacionaliniai teisės aktai buvo iš dalies pakeisti³⁷, kaip to teisiškai reikalaujama, atsižvelgiant į draudimo³⁸, vienodo požiūrio³⁹ arba į abi sritis⁴⁰. Kai kurios valstybės narės parengė rekomendacijas tam, kad palengvintų pokyčius draudimo srityje. Pavyzdžiui, Austrijos finansų rinkos priežiūros tarnybos (FMA) draudimo įmonėms išsiuntė aplinkraščių ragindamas pagrįsti aktuarines vienodų sąlygų abiejų lyčių asmenims lenteles. Jungtinėje Karalystėje rekomendacijas parengė Finansinių paslaugų institucija (FSA).

Dauguma valstybių narių sprendimą įgyvendino per Europos Sąjungos Teisingumo Teismo nurodytą terminą⁴¹. Keliose valstybėse narėse teisės aktas įsigaliojo vėliau⁴². Valstybės narės gavo labai nedaug skundų dėl draudimo bendrovių vykdytų vienodų sąlygų abiejų lyčių asmenims pažeidimų. Vis dėlto neseniai Nyderlanduose lygybės įstaiga priėmė sprendimą (2014 m. rugpjūčio mėn., 2014-97), kad draudimo bendrovė neteisėtai diskriminavo moterį dėl jos lyties – kompensacijos avarijos atveju suma buvo apskaičiuota darant prielaidą arba remiantis statistika, kad nuo 27 iki 36 metų ji niekur nedirbs ar dirbs ne visą darbo dieną. Ta pati byla taip pat buvo sprendžiama Olandijos

³⁵ 2001 m. lapkričio 29 d. Sprendimas *Griesmar* (C-366/99).

³⁶ Kai kuriose valstybėse narėse (pavyzdžiui, Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Jungtinėje Karalystėje) sprendimas ir jo įgyvendinimas sukėlė intensyvias diskusijas ir sulaukė didelio žiniasklaidos dėmesio.

³⁷ Žr. 2014 m. vasario 6 d. EDPPI ataskaitą apie *Test-Achats* sprendimo įgyvendinimą (EIOPA-CCPFI-13/091).

³⁸ AT, BG, DE, EE, FI, FR, GR, HR, CZ, HU, LT, LV, PL, SI.

³⁹ BE, CY, DK, IE, NL, SE, UK.

⁴⁰ ES, MT, RO, SK.

⁴¹ AT, BE, DK, FI, FR, GR, IE, HU, LV, NL, MT, SE, SI ir UK.

⁴² CY, CZ, DE, EE, ES, LT, PL, RO, SK.

teisme. Nuspręsta, kad su nukentėjusiojo kultūrine aplinka ir lytimi susijusios aktuarinės statistikos naudojimas neprieštarauja lygybės principui. Dabar byla nagrinėjama Apeliaciniame teisme.

Komisija patikrino visų įstatymų, apie kuriuos buvo pranešta, atitiktį *Test-Achats* sprendimui. Baigus vertinimą kelioms valstybėms narėms pateikta klausimų. Remdamasi gautų atsakymų kiekiu, Komisija gali pradėti pažeidimų procedūras minėto sprendimo ir nacionalinių teisės aktų neatitikimo atveju.

Viena valstybė narė pranešė, kad sprendimas šiuo metu įgyvendinamas, tačiau teisės aktai dar nepriimti⁴³. Komisija atidžiai stebi situaciją šioje valstybėje narėje, o nepavykus priimti sprendimo įgyvendinimo priemonės užmegs su ja dialogą.

ESTT praktika nėra tiesiogiai taikoma ELPA šalyse⁴⁴. Todėl, siekiant užtikrinti teisės aktų nuoseklumą, 2014 m. sausio 30 d⁴⁵. pradėta galimo EEE susitarimo XVIII priedo ir *Test-Achats* sprendimo priderinimo procedūra.

Kaip nurodyta Komisijos gairėse dėl *Test-Achats*, sprendimas susijęs tik su privačiomis draudimo sutartimis, patenkančiomis į Direktyvos 2004/113/EB taikymo sritį. Jis neturi jokių teisinių pasekmių profesinėms pensijoms, kurioms taikoma Direktyva 2006/54/EB. Pagal šios Direktyvos 9 straipsnio 1 dalies h punktą leidžiama nustatyti skirtingus išmokų dydžius vyrams ir moterims, kai būtina atsižvelgti į aktuarinio skaičiavimo veiksnus.

Kai kurios valstybės narės vis dėlto nusprendė taikyti vienodų sąlygų abiejų lyčių asmenims taisyklę ir profesinių pensijų sistemoje, taip užtikrindamos lyčių lygybę visose srityse⁴⁶. Tačiau didžioji dauguma valstybių narių numato įgyvendinti vienodų sąlygų abiejų lyčių asmenims taisyklę tik kaip reikalaujama sprendime dėl privačių draudimo sutarčių. Šiose valstybėse narėse skaičiuojant profesines pensijas vis dar leidžiami skirtumai, grindžiami aktuariniais duomenimis apie numatomą gyvenimo trukmę.

5.3. Ekonominis sprendimo poveikis draudimo rinkai

Atsižvelgdami į *Test-Achats* sprendimą, dalis draudimo sektoriaus atstovų numatė jį turėsiant reikšmingą poveikį kainų lygiui ir argumentavo, kad lyties, kaip lengvai nustatomo ir patikimo rizikos paskirstymo veiksnio, praradimas lems pakilusias draudimo produktų kainas.

Sprendimas ir jo įgyvendinimas pareikalavo vienkartinį draudimo sektoriaus išlaidų, kai reikėjo sukurti aktuarines vienodų sąlygų abiejų lyčių asmenims lenteles ir perkainoti ir atnaujinti produktus taip, kad jie taptų neutralūs lyčių požiūriu. Šios pirmosios reikalavimų laikymosi išlaidos siekė 14 mln. eurų Ispanijoje ir 7,7 mln. eurų Nyderlanduose.

⁴³ LU.

⁴⁴ Tačiau ELPA teismas tinkamai atsižvelgia į atitinkamuose Teisingumo Teismo sprendimuose nustatytus principus sutinkamai su Priežiūros institucijos ir Teismo susitarimo 3 straipsnio 2 dalimi.

⁴⁵ Norvegija 2014 m. birželio 20 d. priėmė būtinus pakeitimus, ir jie įsigaliojo 2015 m. sausio 1 d.

⁴⁶ BG, CY, CZ, DK, FR, LV, SE.

Kalbant apie draudimo kainų pokyčius turi būti pabrėžta, kad nėra aiškaus ekonominio sprendimo poveikio įrodymo. Su perėjimu prie vienodos kainodaros abiejų lyčių asmenims susijusių patikimų, kiekybiškai nustatomų duomenų ir informacijos sudėtinga suteikti dėl daugelio priežasčių.

Kai kurių valstybių narių ir suinteresuotųjų subjektų⁴⁷ akcentuojamas duomenų trūkumas gali būti susijęs su tuo, kad *Test-Achats* sprendimas turėjo būti įgyvendintas tik iki 2012 m. gruodžio 21 d. Nuo tada praėjęs laiko tarpas yra per trumpas surinkti ekonominių įrodymų ir duomenų, aprėpiančių daugiau nei trumpalaikiai rezultatai.

Be to, labai sudėtinga atskirti visų skirtingų veiksnių poveikį vertinant draudimo rinkos raidą ir teisingai įvertinti konkrečiai vienos lyties įmokų veiksnio įtaką kainos kitimui ir produkto vystymui. Daugumoje rinkų draudikai turėjo ne tik suvienodinti įmokas abiejų lyčių asmenims, bet ir įvykdyti daugybę kitų teisinių ir priežiūros patobulinimų, turinčių įtakos kainoms tiek nacionaliniu, tiek ES lygiu⁴⁸.

Draudimo bendrovės rūpinosi ne tik teisiniais reikalavimais, bet ir galėjo pakeisti siūlomų produktų ypatybes, tam kad juos kaip įprastai patobulintų. Jos taip pat galėjo vykdyti patobulinius rizikos veiksnių vertinime⁴⁹, taikyti naujus produktų vertinimo kriterijus ir diferencijuoti įmokas (pavyzdžiui, naudojant telematikos priemones – dar žinomas kaip „juodosios dėžės“ technologijas – transporto priemonių draudimo srityje⁵⁰) ar kurti naujus produktus tikslinei klientų grupei. Pavyzdžiui, Ispanijoje keli draudikai pristatė daugiausia moterims naudos teikiančių produktų, taip stengdamiesi pritraukti moteriškosios lyties klientų. Kiti pasiūlymai susiję su apsauga nuo vagysčių automobilyje ar ypatinga pagalba nėsčiajai kilus sveikatos problemų vairuojant. Visi šie pakeitimai galėjo turėti įtakos produktų ar teikiamo draudimo kainai.

Remiantis turima informacija vienodų sąlygų abiejų lyčių asmenims principu paremtos draudimo kainodaros įvedimo poveikis apskritai atrodo nežymus ar vidutiniškas⁵¹. Kaip tikėtasi ir iš tiesų neišvengiamai tam tikro draudimo (pavyzdžiui, transporto priemonių draudimas) įmokos padidėjo moterims (ir sumažėjo vyrams). „Insurance Sweden“ duomenimis, jaunų moterų transporto priemonių draudimas tapo maždaug 10 proc. brangesnis, o jaunų vyrų, kurie sukelia daugiausia kelių eismo įvykių, draudimo įmokos atitinkamai sumažėjo. Iš 2012 m. liepos mėn. – 2013 m. sausio mėn. Italijoje atlikto tyrimo matyti, kad vidutinio amžiaus patyrusių vairuotojų moterų įmokos buvo trims procentais didesnės nei toje pačioje padėtyje iki 2012 m. gruodžio mėn. buvusių vyrų. Jaunų vairuotojų padėtis kiek skiriasi. Iki 2012 m. gruodžio mėn. moterys už automobilio draudimą mokėjo 18 proc. mažiau nei vyrai, o vėliau jų draudimo įmokos 18 proc. padidėjo, kai vyrų draudimo įmokos sumažėjo 10 proc. Kitose produktų grupėse įmokos didėjo vyrams (ir mažėjo moterims). Tačiau apskritai, nors bendras vaizdas abiejose pusėse neatrodo identiškas, poveikis rinkai atrodo labiau neutralus ar labai ribotas ir bet kuriuo atveju nematyti jokio nepagrįsto kainos kitimo.

⁴⁷ FR, LU, *Insurance Europe*, BIPAR, AAE. Kai kurie taip pat teigia prisimenantys pagal ES konkurencijos įstatymą sistemingai atliktos draudimo įmokų stebėsenos suvaržymus.

⁴⁸ Pavyzdžiui, kaip 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo veiklos pradėjimo ir jos vykdymo (Mokumas II).

⁴⁹ *Insurance Europe*.

⁵⁰ Kaip nurodyta paskutinėje 2013 m. gruodžio 15 d. EIOPA vartotojų tendencijų ataskaitoje, EIOPA-BoS-13/175 rev1.

⁵¹ FI, CZ, PL, LT, HR.

6. APSAUGA DĖL DISKRIMINACIJOS NUKENTĖJUSIEMS ASMENIMS / DĖL DISKRIMINACIJOS NUKENTĖJUSIŲ ASMENŲ APSAUGA

Per teismines procedūras ir per nacionalines lygybės įstaigas, kurių viena užduočių – teikti nepriklausomą pagalbą nukentėjusiesiems) yra galimybė gauti žalos kompensaciją. Šios nuostatos yra praktiškai identiškos ES vienodo požiūrio ir kovos su diskriminacija teisyne, kaip ir neseniai kitų direktyvų⁵² ataskaitose nustatyti faktai, susiję su esminėmis sąvokomis, tokiomis kaip teisė kreiptis į teismą, įrodinėjimo naštos taisyklė ir veiksmingų, proporcingų ir atgrasančių sankcijų taikymas.

Tam, kad kovotų su diskriminacija ir užtikrintų vienodo požiūrio principą, valstybės narės ir suinteresuotosios šalys pripažino, kad lygybės įstaigos yra būtinos, kad teisė popieriuje taptų teise tikrovėje ir siekiant užtikrinti, kad juridinės teisės iš tiesų būtų taikomos. Dėl šios priežasties Komisija, kalbėdama apie 2020 m. ES teisingumo darbotvarkę, pabrėžė, kad lygybės įstaigos gali atlikti pagrindinį vaidmenį užtikrinant veiksmingas teisių gynimo priemonės⁵³. Komisija tęs savo darbą siekdama užtikrinti, kad lygybės įstaigos galėtų iš esmės atlikti savo vaidmenį, visų pirma stebėdamos ir užtikrindamos taikomų taisyklių laikymąsi. Taip pat bus išaiškinti pagal Direktyvą lygybės įstaigoms taikomi reikalavimai, ypač esminės nepriklausomybės ir veiksmingumo sąvokos.

Komisija propaguos geriausios patirties pavyzdžius tam, kad geriau informuotų piliečius apie jų teises ir kad užtikrintų vienodo vertinimo principo taikymą visoje ES bei toliau stiprintų nukentėjusių asmenų apsaugą.

7. IŠVADOS IR TOLESNI VEIKSMAI

Konkrečioje finansinių paslaugų srityje *Test-Achats* sprendimo įgyvendinimas draudimo sektoriuje buvo svarbiausias uždavinys. Visos valstybės narės jau įgyvendino arba vis dar įgyvendina sprendimą. Kai kurios valstybės narės ne tik įgyvendino sprendimą, bet ir pritaikė vienodų sąlygų abiejų lyčių asmenims taisyklę visiems draudimo ir pensijų tipams, taip pat profesiniams socialinio draudimo fondams, kurie patenka į Direktyvos 2006/54/EB taikymo sritį. 2014 m. rugsėjo mėn. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas priėmė sprendimą, kad su lyčių lygybe susijusių aktuarinių duomenų pagrindu diferencijuotos privilegijos yra nepriimtinos nustatant socialinio draudimo pensijas pagal Direktyvą 79/7/EEB⁵⁴. Atsižvelgiant į minėtus pokyčius, Komisija įvertins pagal lytį diferencijuotų sąlygų taikymą nustatant profesines pensijas pagal Direktyvą 2006/54/EC ir nuspręs, ar reikia ko nors imtis siekiant užtikrinti aiškų vienodų sąlygų abiejų lyčių asmenims taisyklės taikymą visuose pensijų sistemos ramsčiuose: savanoriškame, profesiniame ir valstybiniame.

⁵² Žr., pavyzdžiui, Komisijos ataskaitą Europos Parlamentui ir Tarybai, Bendrą ataskaitą dėl 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyvos 2000/43/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės (Rasinės lygybės direktyvos), ir 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (Direktyva lygių galimybių užimtumo srityje), taikymo, 2014 m. sausio 17 d., (COM (2014) 2 *final*).

⁵³ 2014 m. kovo 11 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „ES teisingumo darbotvarkė 2020 m. Pasitikėjimo didinimas ir judrumo bei augimo skatinimas Sąjungoje“ (C (2014) 144 *final*).

⁵⁴ 2014 m. rugsėjo 3 d. Sprendimas *Proceedings brought by X*, C-318/13.

Kalbant apie *Test-Achats* sprendimą dėl draudimo paslaugų kainų lygių, atrodo, kad galutines išvadas daryti dar per anksti. Vis dėlto įvertinus turimus ribotus duomenis, sprendimo poveikis atrodo labai nedidelis.

Kalbant apie Direktyvos įgyvendinimą, visos valstybės narės ėmėsi būtinųjų veiksmų, kad ją perkeltų į atitinkamus nacionalinius teisės aktus ir nustatytų įgyvendinant šią Direktyvą privalomas procedūras bei įsteigtų šiuo tikslu būtinas institucijas. Komisija nemano, kad šiame etape būtina siūlyti Direktyvos pakeitimus ir teikia prioritetą su Direktyvos perkėlimu susijusių problemų, visų pirma Direktyvos 4 straipsnio 5 dalyje nustatytos taikymo išimties, nagrinėjimui atitinkamose valstybėse narėse.

Tolesnis Direktyvos vykdymo darbas, kaip ir teismo praktika nacionaliniu ir ES lygmeniu, turėtų padėti išsiaiškinti šioje ataskaitoje keliamus klausimus. Pagrindinis valstybių narių uždavinys – užtikrinti, kad jų administracinės, teisminės bei lygybės įstaigos užtikrintų sistemingą ir visapusišką nukentėjusių asmenų apsaugą vietiniu lygiu. Komisija ir toliau vykdys stebėseną ir remis valstybes nares tam, kad būtų išnaudotos visos Direktyvos galimybės.